

Revista de
Memòria

Memòria

Editorial

Memòria és la capacitat de recordar fets, persones o dades del passat. En un país d'història tan convulsa com el nostre, el problema és que molts d'aquests fets, persones o dades no es poden recordar perquè van ser arraconats pels que van escriure la història oficial. Una versió de la història escriuen sempre els guanyadors i en què no es limiten a explicar el seu punt de vista, sinó que enterren tot allò que pugui evocar els altres.

Els historiadors professionals han fet una gran feina de recuperació de les veus al marge d'aquesta història oficial. Però aquesta és una feina que corre el risc de quedar en petits cercles universitaris a no ser que es faci un esforç de divulgació. Aquest és el paper de la revista que teniu entre mans: projectar sobre la societat un feix de llum sobre un passat que ha estat durant dècades condemnat a la foscor.

La ferida de la Segona República ha estat des de la fi de la guerra civil la principal font de patiment de la memòria històrica. La història general ja es va encarregar fa dècades d'esmenar les tergiversacions de la història franquista i va posar en valor grans personatges de la política republicana, de Manuel Azaña a Lluís Companys.

Més recentment s'han anat fent aportacions a la història de col·lectius especialment castigats per la tràgica guerra. Les víctimes d'execucions irregulars enterrades a les voreres de les carreteres han centrat, amb justícia, l'atenció dels ciutadans. Abans s'havia recuperat la història dels deportats als camps d'extermini nazis

i es van fer grans esforços per explicar l'experiència de l'exili. Més recentment s'ha recuperat la memòria dels mestres, grans protagonistes de la vida republicana, i també s'han fet molts avenços per recuperar la memòria de les dones, que també van tenir un especial protagonisme en el parèntesi democràtic de la Segona República.

En aquest context, la història desconeguda de la premsa i els periodistes ha passat molt desapercibuda. Des del món universitari hi ha hagut aportacions importants, però encara queden moltes coses per estudiar i saber. I no s'ha de veure aquí una reivindicació gremial en benefici d'un col·lectiu limitat.

De la Premsa es diu que és el quart poder en una democràcia, després de l'executiu, el legislatiu i el judicial. Els mitjans de comunicació formen l'opinió pública i aquesta és la clau dels sistemes polítics on la ciutadania té un rol més o menys determinant a través de les eleccions i altres mecanismes de participació. El paper dels mitjans de comunicació està contínuament en el debat polític i també en la conversa ciutadana.

Resulta incoherent que aquest interès pel fenomen de la comunicació no es traslladi a l'estudi de la història. Si avui tenim un panorama mediàtic molt fragmentat, en el passat el poder de comunicar estava concentrat en poques mans i és del tot necessari saber quin paper jugava cadascú per aprofundir en el coneixement del passat. Només així podrem parlar de Memòria de forma plena.

Revista de Memòria. | DIRECCIÓ: Gil Toll REDACCIÓ: Josep Guixà | DIRECCIÓ D'ART: Francisca Coó | HAN COL-LABORAT EN AQUEST NÚMERO: Jaume Fabre, Elvira Altés, Carol Serra, Joan Manuel Tresserras, Isabel Fernández Alonso, Jaume Guillamet i Josep Carles Rius. | ISSN 2696-8304 | Dipòsit Legal B 14613-2021 | Memòria és una publicació de la Casa de la Premsa i la Fundació Periodisme Plural.

Edita:

FUNDACIÓ
Periodisme Plural

Sota llicència:

SUMARI

- 10** GUERRA CIVIL, REPRESSIÓ I EXILI
- 22** EDITORS AFUSELLATS
- 24** LES DONES PERIODISTES
- 36** ELS ÚLTIMS DIRECTORS
- 42** CARTA DE LLUÍS COMPANYS
- 46** LAS NOTICIAS
- 60** EL DILUVIO
- 70** ELS DIARIS D'ESQUERRA REPUBLICANA
- 76** CONFISCACIÓ I TRANSICIÓ
- 92** CONFISCACIÓ I TRANSICIÓ CARA A CARA

P **REMSA** **CONFISCADA**

Abans de l'inici de la guerra es publicaven a la ciutat de Barcelona vint-i-set diaris, mentre que després de l'entrada dels franquistes van sortir de nou al carrer només sis rotatius considerats pels franquistes "afectes al règim".

PRESENTACIÓ:

El control que feia la dictadura de la informació i l'opinió era pura continuïtat de les condicions de guerra en què es va crear la política comunicativa franquista.

A finals de 2020 la Casa de la Premsa de Barcelona va organitzar la jornada Premsa confiscada en la que es pretenia donar una visió de conjunt de la repressió dels periodistes i la confiscació de la premsa republicana després de la guerra civil. En efecte, abans de l'inici de la guerra es publicaven a la ciutat de Barcelona vint-i-set diaris, mentre que després de l'entrada dels franquistes van sortir de nou al carrer només sis rotatius considerats pels franquistes "afectes al règim".

El pluralisme de la premsa rebia d'aquesta manera un cop de destrall deixant una veu única, doncs el control que feia la dictadura de la informació i l'opinió era pura continuïtat de les condicions de guerra en què es va crear la política comunicativa franquista.

Això va significar per la majoria dels periodistes la sortida a l'exili per salvar-se de la repressió i salvar la vida davant la fi de la democràcia i l'inici d'un règim que havia rebut el suport de l'Alemanya nazi i l'Itàlia feixista.

La peripècia dels periodistes encara és poc coneguda i la jornada que va fer la Casa de la Premsa va contribuir a fer més llum sobre aquesta realitat, que ha estat ben estudiada en el cas d'altres professions.

Més desconegut és encara el fenomen de la confiscació dels diaris de la ciutat de Barcelona, el destí de les empreses i els seus actius. La recerca en aquest camp també ha estat molt minsa, però la jornada, altre cop, va servir per conèixer exemples molt rellevants que surten per primer cop a la llum

Es va fer una transició a la democràcia que no va tenir en compte ni la repressió dels periodistes ni la confiscació de les empreses republicanes.

Tot això és rellevant perquè, dècades després, es va fer una transició a la democràcia que no va tenir en compte ni la repressió dels periodistes ni la confiscació de les empreses republicanes. El nou sistema va partir del vell panorama de mitjans consolidats durant el franquisme amb alguns afeigits de noves empreses que van tenir, això sí, un clar protagonisme.

Els participants en la jornada es va preguntar sobre aquest procés, un debat que queda plasmat en la revista que teniu a les mans i que, de ben segur, serà bo continuar en altres cites•

G **UERRA CIVIL, REPRESSIÓ I EXILI**

“L'exili massiu va evitar
una repressió sagnant dels
periodistes”.

Jaume Fabre
Periodista i escriptor

Manuel de Lasarte Arán

VÍCTIMES I TESTIMONIS DE CÀRREC

Una figura destacada del periodisme barceloní, Manuel de Lasarte Arán, propietari del diari republicà El Diluvio, va decidir quedar-se a Barcelona el gener de 1939 tot i l'anticlericalisme i la radicalitat del diari, en considerar que no se'l podia acusar d'haver comès cap delictes de sang. Va ser detingut juntament amb els seus dos fills, Joan i Josep, i amb el cap de redacció del diari, Frederic Pujulà. Lasarte va morir tres mesos després a la presó Model per no haver estat atès convenientment d'una malaltia renal. No va arribar a ser jutjat ni per tant, com una més que probable conseqüència, afusellat. El director del seu diari, Jaime Claramunt, que ho era des de 1916, el 1939 es va exiliar a Cuba, on havia nascut, i on va morir. El cap de redacció, Frederic Pujulà va ser condemnat a mort però l'hi van commutar per cadena perpètua i va sortir en llibertat el 16 de setembre de 1946, amb seixanta-vuit anys. Mai no va tornar a fer de periodista.

A la postguerra incivil espanyola, només un dels periodistes que havien exercit la seva feina en la redacció d'algun diari de Barcelona als anys de la República i la Guerra Civil va ser afusellat. Era un xicot de trenta-tres anys que havia vingut a Barcelona l'any 1936, poc abans de la Guerra Civil i que durant aquesta havia treballat com a reporter i crític cinematogràfic a La Vanguardia. Es deia Francisco Carrasco de la Rubia.

Aquest cas va ser únic per la senzilla raó que tots els periodistes que havien pensat que podien ser víctimes de l'arbitrarietat sanguinària dels sollevats ja havien marxat a l'exili quan els ocupants van entrar a la ciutat.

Cal aclarir, però, que aquestes dades, com totes les que esmentarem a partir d'ara, fan referència exclusivament als qui havien exercit com a redactors en diaris d'informació general i venda al quiosc, els qui tenien el periodisme com a professió

principal. Sens dubte va ser afusellat o empresonat durant molts anys algú altre més o menys vinculat amb mitjans de premsa de menys periodicitat i difusió, per exemple militants de partits d'esquerra o de sindicats que ocasionalment havien fet alguna col·laboració amb publicacions del seu entorn, però establir amb precisió fins a quin punt podia haver influït en la sentència algun treball periodístic ocasional que haguessin pogut fer suposaria la lectura de tots els expedients dels consells de guerra, feina ara per ara inabastable.

Aquest cas va ser únic per la senzilla raó que tots els periodistes que havien pensat que podien ser víctimes de l'arbitrarietat sanguinària dels sollevats ja havien marxat a l'exili quan els ocupants van entrar a la ciutat.

Francisco Carrasco de la Rubia era un jove periodista, afeccionat al cinema i sense cap vinculació política, que havia vingut a Barcelona, solter, als anys de la República. La primavera de 1939, uns quants mesos abans del començament de la guerra, va trobar feina a La Vanguardia com a comentarista de cinema. En produir-se la rebel·lió militar va marxar al front d'Aragó però va tornar a finals d'agost a Barcelona en adonar-se que necessitava un cotxe i una càmera fotogràfica per poder fer bons reportatges. Va aconseguir un Citroën requisat i una màquina de fotos i va tornar al front d'Aragó. Va unir-se a Los Monegros a la columna comandada per Durruti i, des d'allà, durant dos mesos, va enviar alguns reportatges al diari, amb fotografies que feia ell mateix. Bujaraloz, Pina, Gelsa, Quinto, Belchite...

Un dia, fins i tot, Durruti el va convidar a fer un recorregut pel front amb ell. A mitjans d'octu-

bre va tornar a Barcelona i es va quedar a la redacció del diari fent la feina per a la qual originalment havia estat contractat: crítiques de cinema. Va pronunciar alguna conferència sobre cinema en ateneus populars, va publicar algun article sobre cinema a la revista *Umbral*, va fer algunes fotos que li van demanar per a la secció de cinema de la Subsecretaria de Propaganda de la República quan el govern s'instal·là a Barcelona, es va casar i va tenir una filla. Fins a la fi de la guerra.

Va decidir no marxar a l'exili i es va quedar a la ciutat, en considerar que no havia participat en cap acte violent. El 16 de febrer el van anar a buscar a casa agents del Servicio de Información y Policía Militar, les tristament cèlebres Brigadas Especiales. No se sap -però se suposa- qui el va denunciar. Immediatament va començar la instrucció del sumariíssim d'urgència número 1.159 «por el delito de rebelión militar».

Es van recollir testimonis de diversos redactors de *La Vanguardia*, tots basats en rumors i dades sense comprovació i alguns plens d'exageracions i falsedats. El 13 d'abril fou jutjat pel consell de guerra permanent número 2 i el mateix dia es va dictar sentència: pena de mort. Fou afusellat al cap d'un mes exacte, el 15 de maig, a les cinc del matí, al Camp de la Bota. Abans d'afusellar-lo, el van obligar a contraure matrimoni religiós amb la seva dona, amb qui s'havia casat pel civil un parell d'anys abans i amb qui havia tingut una filla.

Fou víctima de la seva joventut i de la manca d'amistats en el gremi. Feia molt poc que havia arribat a Barcelona i pràcticament només es va poder donar a conèixer com a periodista durant la guerra. Va tenir la desgràcia, a més, d'anar a parar a la secció de cinema, que controlava el qui va ser el principal testimoni de càrrec en el consell de guerra, Antonio Martínez Tomás.

ELS EMPRESONATS

La major part dels periodistes professionals que de manera activa havien militat en algun dels partits i sindicats proscrits pel règim i els que havien treballat durant la guerra en premsa en català van emprendre el camí de l'exili o, si es van quedar, en el millor dels casos van quedar condemnats a l'ostracisme. Una part d'ells, a més, va haver de fer una estada a la presó abans de poder reprendre una vida fora del periodisme. Els casos més coneguts són els de Marius Verdaguer, Maria Luz Morales, Josep Roig-Guivernau, Lluís Guixeras i Carratalà, Gabriel Casas i Galobardes, Lluís Almerich i el ja esmentat de Frederic Pujolà. (Per als detalls sobre el seu empresonament, vegeu el meu llibre "Periodistes malgrat tot, pags. 125 a 130).

La major part dels periodistes professionals que de manera activa havien militat en algun dels partits i sindicats proscrits pel règim i els que havien treballat durant la guerra en premsa en català van emprendre el camí de l'exili o, si es van quedar, en el millor dels casos van quedar condemnats a l'ostracisme.

CENSURA, CORRUPCIÓ I OSTRACISME

La repressió física va ser només un aspecte del combat del règim militar contra la llibertat d'expressió. L'establiment de la censura prèvia en una llei de 1938 que va estar vigent fins al 1966 i que es va allargar amb altres mecanismes més subtils fins a la fi del franquisme va ser l'instrument més

AUDITORIA DE GUERRA DE LA CUARTA REGION MILITAR

Consejo Permanente núm. UNO

Juzgado Instructor núm. DEZ

Sumarísimo de urgencia número 8.517 instruido contra _____

JOSE ROIG GUIBERRA.

Delitos Rebelión militar.

Dieron comienzo las actuaciones el día 2 de Junio de 1939

8/39

83 m 16

JRM

Jefe Instructor

Secretario

Manuel Campos Manrubia, Capitán Honorífico

Joaquín Lloveras "oig.

de Jurídico Militar.-

Soldado de Infantería.

Juzgado Militar núm. 2 EVENTUAL

50077

ORDINARIO núm. 29.655, instruido contra JOSE BALAGUER BARTOLIN, ANGEL SALANOVA, JUAN CABAÑATE ROS, EMILIO SALAZAR VENTURA, JOAQUIN SEGARRA CURTO, JUAN CALVA VALLVERDU, FELIX COLMEDIAS SASTRE, LUIS COMAS LANDRI, RAMON MIRALLES PASCUAL GRACIA PEREZ, CARMEN ANDRES REICH, DOMINICA BRAVO NOVALES, FULGENCIO HERNANDEZ, LUIS MIRO, Y MIGUEL LOPEZ DEL VALLADO VALDES, REBELION MILITAR

principio las actuaciones el día 28 de Abril de 1942

de los procesados

		JOSE BALAGUER BARTOLIN	Prisión preventiva desde 20-12-41 hasta 4-2-42. Nuevamente en prisión preventiva desde el 28 de Abril de 1.942	
		ANGEL SAMBLANCAT SALANOVA	ignorado paradero	
		JUAN CABAÑATE ROS	" "	
		EMILIO SALAZAR VENTURA	ejecutado por otra sentencia	
	el	de	JOAQUIN SEGARRA CURTO	ignorado paradero
			JUAN FERRER MAS	ejecutado por otra sentencia
			JUAN CALVA VALLVERDU	" " " "
	el	de	FELIX COLMEDIAS SASTRE	ignorado paradero
			LUIS COMAS LANDRI	ejecutado por otra sentencia
			RAMON MIRALLES FERRER,	ignorado paradero
			PASCUAL GRACIA PEREZ	" "
			CARMEN ANDRES REICH	" "
			DOMINICA BRAVO NOVALES	" "
			FULGENCIO HERNANDEZ GIMENEZ	" "
			LUIS MIRO	" "
			MIGUEL LOPEZ DEL VALLADO VALDES	sobreseimiento (definitivo)

INSTRUCTOR

SECRETARIO

INFANTERIA

SOLDADO DE INFANTERIA

PAVON

Vicente Domenech Arrufat